

Saskia van der Lingen

Vertalen tegen fundamentalisme

Ingezonden brief aan *Trouw*, 9 november 2004

De dag na de moord op Theo van Gogh sprak in Netwerk een Nederlands-Marokkaanse studente die de redactie had opgebeld omdat ze voor de televisie onder andere het volgende wilde zeggen: 'Er staat nergens in de Koran dat wie voor zijn mening uitkomt, vermoord moet worden. En al zou het erin staan, dan zou ik er niet in geloven.' Ik ken de Koran niet goed genoeg om haar bewering te kunnen bevestigen. Van belang is vooral het tweede deel van haar uitspraak. Zij wil zelf afwegen, zelf haar mening vormen en geloven wat ze zelf wil. Tweede-Kamerlid Khadija Arif zei diezelfde week in NOVA-Politiek dat fundamentalisme niet zozeer een religieus, maar vooral een politiek verschijnsel is: namelijk je handelingen legitimeren door je te beroepen op uit hun context gelichte heilige teksten.

Ruim twee weken geleden is De Nieuwe Bijbelvertaling verschenen. Deze interconfessionele vertaling is gemaakt door een team van ruim twintig theologen, filologen, neerlandici, vertalers en dichters van uiteenlopende gezindten, onder wie gereformeerden, hervormden, vrijgemaakten, katholieken en vrijdenkers. Vertalen van sensitieve, als heilig beschouwde teksten moet uit de aard der zaak met de nodige omzichtigheid worden aangepakt. Daarom waren voor aanvang van het project vertaalprincipes opgesteld, waarmee opdrachtgevers en uitvoerders moesten instemmen. Het eerste principe luidde: 'vertalen gaat aan de theologie vooraf'. Dat houdt in dat je de tekst zo onbevangen mogelijk tegemoet treedt en probeert zo nauwkeurig mogelijk te vertalen wat er staat. De 'boodschap' of 'bedoeling' of theologische lading, alle mooie en lelijke gedachten uit de Bijbel, komen als je het goed doet vanzelf mee.

De Nieuwe Bijbelvertaling beoogt met haar doeltaalgerichte methode de bijbelteksten zo dicht bij de mensen te brengen dat zij die desgewenst zelf, in hun context, kunnen lezen zonder dat een verouderde taal de toegang tot de tekst in de weg staat. Ze laat daarbij de tekst voor zichzelf spreken en laat de - al dan niet theologische - interpretatie over aan de lezer. De vertaling is overwegend positief ontvangen. De kritiek die er was, had voornamelijk betrekking op de gekozen vertaalmethode, de doeltaalgerichtheid. Aan de ene kant zijn er de verklaard goddeloze literatuurliefebbers als Maarten 't Hart die de vertrouwde wendingen missen. Dat veel Nederlanders die oude formuleringen niet meer verstaan, is voor hen minder relevant, omdat zij geen boodschap (meer) hebben aan de boodschap van de Bijbel. Aan de andere kant is er kritiek uit de hoek van sommige theologen, bijvoorbeeld de Ter Lindens en Oosterhuis. Ook zij staan een andere vertaalmethode voor: niet een *doel*taal maar een *brontaal*gerichte vertaling in 'Nederhebreuws'. Dat is hun goed recht; hoe meer vertalingen, hoe liever. Maar hun argument dient bestreden te worden. Zij beweren dat de Bijbel zo ondoorgrondelijk is dat je die niet in je eentje in een luie stoel zou kunnen of zelfs mogen lezen. De lezers moeten volgens hen in een 'leerhuis' bij de hand genomen worden door uitleggers, die zich dus tussen de tekst en de lezer plaatsen. In het onschuldigste geval leidt dat tot parafraserende hervertellingen, maar wie zich overlevert aan uitleggers, kan zich even goed van alles laten wijsmaken.

De christelijke traditie is een traditie van vertalen. Eerst in het Grieks, daarna in het Latijn, en sinds de reformatie in de eigen landstaal. Erasmus en Luther wilden juist door hun vertalingen de oorspronkelijke teksten direct bij de lezer brengen - een ontwikkeling die de lezer in staat stelde zijn eigen oordeel te vormen, waarmee de weg bereid werd voor humanisme en Verlichting. Vertalen betekent keuzes maken, en dus is vertalen altijd tot op zekere hoogte een verraad aan de tekst. Om

dat te voorkomen, geeft men in de twee andere grote monotheïstische godsdiensten de voorkeur aan de originele tekst in de originele taal. Maar niet alle gelovigen beheersen die talen, en de teksten zijn 3000 tot 1400 jaar geleden geschreven in een taal die zich sindsdien is blijven ontwikkelen. Dat betekent dat ook in dat geval tussen tekst en lezer of hoorder moet worden bemiddeld door een uitlegger, met alle gevaren van dien.

Bij de Nieuwe Bijbelvertaling waren naast christelijke ook joodse kerkgenootschappen betrokken. Het Nederlands Israëlitisch Kerkgenootschap heeft zich van het eindproduct gedistantieerd, maar in liberaal-joodse kring zal men het voor hen relevante deel van deze vertaling gaan gebruiken.* Iemand opperde vorige week de suggestie dat een deel van de vele miljoenen die minister Zalm nu voor terrorismebestrijding wil uittrekken, zou moeten worden gebruikt voor een vertaling van de Koran volgens dezelfde uitgangspunten als de Nieuwe Bijbelvertaling. Blijkbaar is onvoldoende bekend dat er in de afgelopen vijftien jaar maar liefst twee Nederlandse Koranvertalingen zijn verschenen en worden herdrukt die min of meer volgens deze principes zijn vertaald. Het zou goed zijn als men in Nederland, in plaats van elkaar te verketteren of erger, van elkaars heilige boeken kennis nam met de intentie om, zoals de apostel Paulus zegt in zijn eerste brief aan de Tessalonicenzen: 'alles te onderzoeken, het goede te behouden en elk kwaad te vermijden, in welke vorm het zich ook voordoet,' net als die studente in Netwerk.**

*In april 2007 verscheen **Tanach**, bestaande uit **Tora** (de vijf boeken van Mosjee), **Neviem** (de Profeten) en **Chetoeviem** (de geschriften) in een tweetalige editie met de Hebreeuwse brontekst en de Nederlandse tekst van de Nieuwe Bijbelvertaling.

**Op 6 december 2007 ging de website Bijbel&Koran.nl de lucht in, die parallellen behandelt in de verhalen uit de Bijbel en de Koran. Tevens zijn hier de complete teksten te vinden van de Nieuwe Bijbelvertaling en de Koranvertaling van Prof. dr. Fred Leemhuis.